

Pulakauden kokovartalo-kuva

Jarmo Peltola: Työllisyys, työttömyys ja huolenpito. Yhteiskunta Tampereella 1928–1938. 1930-luvun lama teollisuuskaupungissa I. Tampere University Press 2008, 277 s.

Jarmo Peltola, Lama, pula ja työttömyys. Tamperelaisperheiden toimeentulo 1928–1938. 1930-luvun lama teollisuuskaupungissa II. Tampere University Press 2008, 371 s.

Jarmo Peltola, Työmailla, kabineteissa ja kadulla. Valta ja lamapolitiikka Tampereella 1928–1938. 1930-luvun lama teollisuuskaupungissa III. Tampere University Press 2008. 410 s.

■ Jarmo Peltolan Tampere-trilogia edustaa epäilemättä annalistisen totaalihistorian ideaalia tavalla, jota Suomessa on harvoin nähty. Ehkäpä lähin esikuva olisi Pertti Haapalan väitöskirja *Tehtaan valossa* (1986). Tutkimus 1930-luvun pulan ilmenemismuodoista Tampereella on saanut alkunsa 1990-luvun laman hedelmöittämistä tutkimushankkeista, joista useimpiin Peltola näyttää kirjallisuusluettelon perusteella osallistuneenkin.

Peltolan tutkimuksen eräänä lähtökohtana ovat olleet perin ohuet ja osin harhaanjohtavat kuvaukset 1930-luvun lama-ajasta niin Suomen kuin Tampereen historiankin yleisesityksissä. Tiedon intressi on selvä: Peltola haluaa selvittää – nähdäkseen ensimmäistä kertaa – laman todelliset vaikutukset teollisuuskaupungissa (koska yleisesitykset korostavat laman agraarisia vaikutuksia), laman merkityksen nimenomaan sen kohteeksi joutuneiden työtätekevien ryhmien näkökulmasta (koska sitä ei ole aikaisemmin tehty) sekä politiikan, erityisesti kunnallisen tason politiikan merkityksen lamakauden luonteelle (koska lamailmiöitä ei voi ymmärtää pelkän makrotason taloushistorian näkökulmasta). Ilmeisesti projektin pitkäkestoisuuden vuoksi Peltolan kritiikin kohteeksi joutuvat vieläpä 1960–70-luvuilla tehdyt yleisesitykset, mikä tuntuu hie-man liioitellulta. Väitöskirjajatsen tutkimuksessa olisi voinut keskittyä keskustelemaan nimenomaan ajankohtaisimman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Siitäkin Peltola löytää paljon arvosteltavaa.

Tampere-trilogian keskimäinen osa esitettiin väitöskirjana, mutta alun perin työtä on tehty monografiana. Vaikka nyt kaikilla kolmella osalla on selkeä oma fokuksensa, on kirjoissa paljon päällekkäistä ainesta, minkä ansiosta toki kunkin osan voi lukea itsenäisenä kokonaisuutena. Detaljitietojen valtava runsaus ja toistot tekevät koko trilogian lukemisen kuitenkin kohtuullisen raskaaksi kokemukseksi. Se hyvä puoli trilogian tieto-

pankkiluonteessa on, että siitä voi ammentaa tietoja mitä moninaisimpiin tarkoituksiin. Epäilemättä vanhat tamperelaisetkin löytävät kirjasta runsaasti tunnistettavaa ja rakasta aineistoa, ei vähiten runsaan kuvituksen ansiosta.

Sanottakoon suoraan: Jarmo Peltolan tutkimus tuottaa valtavasti uutta tietoa ja on monilta osiltaan metodisesti urauurtavaa. Ensiksikin Peltola selvittää työttömyyden ja vajaatyöllisyyden todellisen laajuuden monipuolisemmin kuin aikaisemmin on tehty ja osoittaa työttömyyden kosketaneen selvästi laajempaa osaa kaupunkiyhteisöstä kuin aiemmin on tiedetty. Erityisen ansiokkaana pidän tapaa, jolla Peltola hahmottaa ”työttömyysurien” moninaisuuden ja erityisesti valtion ja kuntien varoitiden roolin paitsi työttömyyden luonnetta muokanneina, myös työmarkkinoiden toimintaan olennaisesti vaikuttaneina tekijöinä. Myös köyhäinhoidon laajuuden ja toimintatapojen rooli työväestön, ja tietenkin erityisesti työttömien, elämän ja työttömyysurien muokkaajana tulee käsitellyksi perusteellisesti.

Toiseksi Peltola käyttää laajasti hyväkseen tamperelaisten lama-ajan kokeneiden perheiden kollektiivibiografioita hahmottaakseen, miten erilaiset tekijät (työala, ammatti-asema, perhesuhteet, henkilökohtaiset suhteet ja ominaisuudet jne.) vaikuttivat eri yhteiskuntaryhmien selviytymiseen lamasta. Samalla saa konkreettisesti ymmärrettävää valaistusta se, miksi laman varjosta tuli niin monille niin pitkä kuin tuli, miksi osa laman kokeneista

perheistä ei millään meinannut päästä uuteen nousukauteen kiinni, mutta toisille lamasta tuli suhteellisen lyhyt kärsimys. Uutta ei tietenkään ole se, että rakennusalan ulko- ja sekatyöväki kärsi lamasta pahiten, mutta Peltola osoittaa, miten lama puraisi eri tavoin eri alojen (mm. metalli- ja tekstiiliteollisuudessa) työväkeä, ja kuinka uuteen työllistymiseen liittyi eri aloilla vaihtelevia mm. ikään liittyneitä tekijöitä.

Tutkimuksen toisessa osassa, jossa kollektiivibiografiat ovat keskeisessä osassa, tutkitaan myös laman perhetason vaikutuksia. Peltola tutkii avioitumista, syntyvyyttä ja hedelmällisyyttä, ja toteaa, että lama-aikana syntyvyys notkahti kaikissa yhteiskuntaryhmissä, myös niissä, joita lama ei suoranaisesti koskenut. Peltolan selitys yläluokan syntyvyyden notkahduksen mentaliteetti-taustasta ei vakuuta, joten tässä kohtaa jatkotutkimukselle on kyllä aihetta. Myös sosiaaliset ongelmat, kuten rikollisuus ja prostituutio, joiden lisääntyminen kuului laman kokonaiskuvaan, saavat valaistusta.

Trilogian kolmas osa, joka tutkii lama-ajan poliittisten olojen ja rakenteiden vaikutusta lamakauden luonteeseen ja vaikutuksiin, avaa sekin uusia näkökulmia politiikan ja talouden suhteisiin. Uutta ei ole se, että ammattiyhdistysliikkeen nujertaminen 1930-luvun alussa vei työläisiltä sen vähänkin kollektiivisen turvan, joka heillä oli ollut. Uutta on tapa, jolla Peltola analysoi poliittisen toiminnan erilaisia tasoja ja niiden yhteyttä lamakauden eri

vaiheisiin. Ansiokkaasti Peltola kuvaa sosiaalidemokraattijoh-toisen kunnallishallinnon toiminta-etoja suojeluskuntien ja suuryritysten voimaan nojanneen porvarillisen opposition ja työmailla ja työttömien keskuudessa kehittyneen vasemistolaisen toiminnan puristuksissa. Vasemmisto-oppositio otti vähitellen niskaotteen sosiaalidemokraattien sisällä, mutta kaupungin lamapolitiikkaa kahlehtivat valtiollisen politiikan tiukat ehdot.

Peltolan sympatioista kuvaamiensa ilmiöiden ja ihmisten suhteen ei jää epäselvyyttä. Kerrontaa, joka sinänsä on elävää ja soljuvaa, luonnehtii ”luokkakantainen” näkökulma. Peltolan sympatiat ovat työttömien puolella eivätkä häneltä saa ymmärrystä työväestön kärsimyksiä halveeranneet porvaripoliitikot sen enempiä kuin näitä myöhemmin peesanneet historiantutkijatkaan. Peltolan kuvauksen keskiössä ovat työläiset, niin työnsä säilyttäneet kuin menettäneetkin, muut ryhmät ovat mukana lähinnä vertailuaineistoina. Kiihittävästi Peltola viittoilee myös kansainväliseen pulatutkimukseen.

Moitteen sijaakin suuri työ aina jättää: sitaattien käyttö on paikoin epäselvää, välillä sitaatit on kursivoitu, mutta etenkin ykkösosassa kursivointi on unohtunut. Aina ei ole selvää myöskään se, milloin varsinainen sitaatti päättyy. Työtä paisuttaa sekin, että viitteisiin on jäänyt samat tekstit, jotka ovat jo leipätekstinä. Muutoin viitteet ovat hyvin informatiivisia ja perusteellinen kirjallisuusluettelo on hyödyllinen aiheesta kiinnostuneiden

kannalta. Liitetaulukoita on runsaasti, ja pääsääntöisesti taulukot ovat selkeitä, mutta graafisissa kuvioissa joutuu välillä tutkailemaan pitkäänkin, mitä mikäkin käyrä edustaa. Karttoja olisi ollut hyvä käyttää enemmän – tamperelaisille eri kaupunginosien sijoittuminen on selvää, mutta ulkopuoliselle olisi ollut hyvä hahmottaa kaupungin tilaa selkeämmin.

Jarmo Peltolan ”yhden miehen projekti” on siis tuottanut valtavasti uutta tietoa 1930-luvun lamasta ja sen vaikutuksista. Tässä mielessä tutkimus on onnistunut ja tärkeä. Väitöskirjatyön malliksi en sitä kuitenkaan suosittelisi – tutkimuksen tekeminen on kestänyt liian kauan, fokusointi ja rajaaminen ovat liian suurpiirteisiä, päällekkäisyyttä on kovin paljon.

Jarmo Peltola on nähnyt paljon vaivaa kuvituksen kanssa. Kuvia on paljon, ja samaa kuvaa on käytetty taiten osasuurennoksina. Allekirjoittaneen sydäntä lämmitti etenkin toisen osan liiteosan aloittava, Viinikan kirkon tornista otettu kuva, jonka keskellä näkyy äitini lapsuudenkoti, sittemmin purettu.

Panu Pulma